

ՕՐԱԳԻՐ ԶՄԻՌՈՆԻԱՅ

ԳԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՏՐԱԿԱՆ

ՄԵՏԱՍԱՆԵՐՈՐԻ ՏԱՐԻ

ԶՄԻՌՈՆԻԱ ՌԻՐԵԱԹ 6 ՅՈՒՆԻՍԻ 1851

ԹԻՒ 393

ԶՄԻՌՈՆԻԱ, 6 Յունիս:

Ի յազգայն յունիսի 6 թերթին մէջ համառօտ յիշատակութիւն մը ըրինք վասն երկու նորատապ գաղղիարէն տնտրակաց, որոնք Քրիստոսի Տեառն մերոյ անօրինական տուրք տեղեաց վեճին վրայօք կրկնուին: Այս տնտրակներէն միայն մէկը կրցանք ձեռք բերել առայժմ, այսինքն Յունաց կողմանէ գրուած պատասխանը: Իսկ վերապատուելի Լօ. ժէն Պորէին հրատարակած տնտրակը չկրցանք ստանալ, բանդէ կերել թէ հեղինակը, չեմք դիտել ինչ պատճառաւ, դուրս տուած օրինակները ժողովքէ՝ որչափ որ կրցեր է. և չուզեր այսուհետեւ տարածել զանոնք: Որպէս և իցէ պարտաւորութիւն է մեզ բիշմը ընդարձակ տեղեկութիւն տալ այսօր մեր յարգւոյ ընթերցողացը այս կարեւոր գործոյն վրայօք: Չոր Զայոց աղբին ուշադրութեամբ արժանի կը համարուի:

Ինչպէս յայտնի է, Լատինացոց Լրեւելեան կղերք ժամանակ առ ժամանակ ի դատ մտած է սուրբ Լորտաղէմի Յունաց կղերին հետ՝ ձեռք բերելու համար Քրիստոսի անօրինական տեղուանքը և յատկապէս սուրբ Յարութեան տաճարը և սուրբ Գերեզմանը, իրենց փողով ստացուածքն է ըսելով, ուստի կերել թէ մասերս ալ յիշեալ վերապատուելի Լատին կրօնաւորները յատուկ ազդրասցիք մը մատուցեր են Վաղղիոյ կառավարութեանը, աղբջերով որ միջնորդ ըլլայ Քարծրագոյն Գրան տոջն, և իրենց պահանջ մունքը ի գործ դնել տայ: Բայց Վաղղիոյ կառավարութիւնը այս բանին կատարելու ձեռք չգտնեալ, ուզեց հաստատուն կերպիւ իմանալ թէ ինչ հիմանց վրայ կայացեալ է Լրեւելեան Լատին կղերին այս պահանջմունքը: ուստի վերապատուելի Լօ. ժէն Պորէին յանձնուեցաւ որ այս խնդրոյ վրայօք հիմնաւորապէս կողմնակի տայ: Իւր հաւաք պատճառաւ յիշեալ գաղղիացիք քահանայն հրատարակեց իւր տնտրակը, որուն մէջ, Յունաց կողմանէ գրուած պատասխանն ունի: Վերջէն, վերջական վկայութիւններ չկան Քրիստոսի անօրինական տեղուանքը և նք Յարութեան տաճարը Լատինացոց ստացումը ըլլալուն:

Բայց ըստորոգումն կողմնակիքն անձ մը Յունաց

գրածին վրայ միայն հիմն դնելով չկրնար դատողութիւն մը ընել, սպասելու է ուրեմն Քարծրագոյն Գրան տնտրակը վեճայն այս խնդրոյն համար: քանզի արդէն սկսաւ յուզուիլ, և իսկ տանդնու պօղոյ գաղղիացի գեղարար առաջարկած է զայն օմանեան կառավարութեանը, որ մանրամասն բնութագրութիւններ ընելէն ետեւ, պիտի չուանայ արդարութեամբ վերջանալ մը տալու այս գործոյն: Աւստի յայնժամ բացայայտ պիտի տեսնուի իրաւունքը որ կողմը ըլլալը:

Ի վերջոյ այս ամենայնի (Յունաց կողմանէ գրուած պատասխանն) մէջ վերապատուելի Լօ. ժէն Պորէին տնտրակին հանդէս բանի մը յօդուածները երբ որ կը կարգայ մէկը, չկրնար իւր սրտին մէջ ցաւ մը չզգալ, տեսնելով թէ յիշեալ եկեղեցականք՝ որ աւետարանական վարդապետութեան և ճշմարիտ կրօնի նախանշանքը կը լցուցուն զինքը հասարակութեան մէջ, չկրցեր է իւր բարկութեանը և իւր կրկնը սանձ մը դնել վերջին տնտրակը գրելու ժամանակը, այլ ընդհակառակն անոնցմէ բոլորովն նուաճեալ հետեւեալ օճակները կուտայ Յունաց ողբին արմինքն՝ գող, զարարտիչ, խարդախագործ (Ֆոսեո), լիւր, կաշառքով մարդեցուցիչ (բորբիւր, թէօր), յափշտակիչ, կոյր նախանշան որ կրօնի, հեքիաւածող, պղծիչ սրբադան տեղեաց, և այլն: Բայց վերապատուելի Լօ. ժէն Պորէին բարկութիւնը այսքանով միայն չհանդարտիր, ուստի Քարծրագոյն (Երաժիշտ) ըսուած ուրիշ տնտրակին մէջ յառաջ բերելով կը յարէ թէ «Յոյները սուրբ Գրան զմանին խնդրոյն մէջ, ինչպէս և ուրիշ պարագայից մէջ, իրենց կանոնը և աղբջանքը կը յանձնեն» որ իրենց կողմը համոզելն դիւանաւորանք բարեօրոգիւնները և կառավարութեան բարձրագոյն պաշտօնատարները»:

Յայտնի է որ թշնամանքը արամբանել չէ, և հետեւեալ տպախի գրոյցը ոչ ժայն խիստ անպատեհ են տնտրակի մը մէջ որ վիճարանութեան տակ եղած խնդրոյ մը իրաւունքը յառաջ բերելու սահմանալէ, այլ անշուշտ բարոյական անարժան է: Քրիստոսի ճշմարիտ աշակերտի և քահանայի մը բերանը, որ կը պարտաւորի եղբայրական սիրոյ և աւետարանական հեղութեան և

համերոտութեան օրինակ տալ աշխարհիս:

Լօ. ժէն Պորէին գէժ հրատարակուած պատասխանը թեպէտեւ հանդարտ ոգով գրուած է, սակայն երկրայութիւն չի ալ, թէ ծանր խօսքեր ուղղուած են Վորին Վերապատուութեանը, Լրեւելեան Լատին կղերին և Վիսուսեան կրօնաւորաց գէժ: Այլուստ յաջորդ թերթով միայն ունիմք յիշեալ պատասխանն ու յառաջ բանութեան թարգմանութիւնը հրատարակել, որ այս տնտրակին ոճոյն վրայ գաղղիար մը կրնայ տալ մեր բարեսէր ընթերցողացը:

Լեզիտոսի մեռնող Իպրահիմ փառային որդին վերամիայլ Սուրաֆա պէյը, նմանապէս Մէ. հէմէտ Լիւ փառային որդին Զալիմ պէյը յունիսի 24ին աւստրիական շոգենաւով Վիեննայ քաղաքէն հասան Իդմիր: ուրտեղի մաքրանոցը զգուշութեամբ սահմանեալ օրերը կատարելով, նոյն ամսոյն 29ին աւստրիական շոգենաւով մեկնեցան Կոստանդնուպոլիս երթալու:

Վսեմափայլ Սուրաֆա պէյը, որուն մարդատէր բնաւորութիւնը և առատաձեռնութիւնը ամենքը կը գովաբանեն, իւր վեհանախական զգացմանց նոր ապացոյց մը տուաւ մարբանոցը եղած ժամանակը, բանդէ այնտեղ գտնուող թէ մահմէտական և թէ քրիստոնէայ բոլոր ճանապարհորդաց սենեկաց ծախքը ինքը վճարեց, և բաւոր ճանապարհորդաց օրական կերակուրն ալ շնորհեալ: նմանապէս հաճեցաւ 500 զուռուշ նուրբուր աղբաւ յոյն քահանայի մը որ մաքրանոցը կը պնտէր ճանապարհորդաց հետ: Եւ ի վերջին իւր գործակալին մեծապատիւ Կոստանդեան Յարութեան աղային ձեռք քաղաքիս իւրաքանչիւր աղբի հիւանդանոցաց՝ առանց տարբերութեան կրօնի, մէկ մաս բրինձ և դրամական ողորմութիւն տուաւ, բաց յայնման առհասարակ ամէն աղբի աղբատոց և կարօտելոց, ըստ արժանոյն բրինձ և գրամ բաժնէ տուաւ:

Բայց Սուրաֆա պէյը այս մարդասիրական ձիրքերէն ի դատ, բանիւրուն և մտացի երիտաւարք մըն է, որ բաւ կը կրկնուի գաղղիարէն լեզուն, խիստ տեղեակ է քաղաքականութեան, եռանդուն ջատագով նոր բարեկարգութեանց (Թանգիմաթի

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՏՐԱԿԱՆ

ՆՆՈՒ

Ըստիւն ի պարն Յարութեան Յ. Տեառն ի հանդիս կարգաւորման Սեպտեմբրի 7-ին:

Յարգւոյ ունեցողք:

Չէ ինչ գործուել ի ձեռք զի ուսումն գիտութեանց և կենցաղագոյն արուեստից, յայնժամ միայն բազում օգուտ մատակարարէ մարդկային ազգի, և գրուածաց իսկ համարի արժանի, յորժամ հիմաւոր նորա ի վերայ Ստուած պաշտութեան հաստատուել իցեն: զի Վիդէն իմաստութեան երկիր Տեառն է: Քարքէն եթէ հիմաւոր չընտելան իմք չիցին հաստատուն ի ուրաւ շրջապագեր հողմից՝ հիմն ի վեր կործանին: Բայց ընդ հակառակն եթէ ամուր և հաստատուն իցեն հիմն նրն՝ ոչ յիմեք երբեք զանգիտեն: այլ ի հաստի և ի յարամբի կան: Այսպէս՝ եթէ զՍտուածապաշտութեան չունիցի որ հիմն և սկիզբն ամենայն ուսմանց իւրոց՝ ոչինչ օգտէ, թէպէտ խորագոյն միտալ իցէ յուսմունք գիտութեանց մինչև թուել և ի համար արկաւնել զաստեղս երկնից: զի զինչ օգուտ կ'ընէ անտի հնարաւոր իցէ արդեօք, մինչ զգովանդակ

կեանս իւր ուսմանք ծախեցէ՝ զառաքելի վարդ և զբարեաց գործոց բարոյական գտն և անփոյթ արարեալ:

Օրինչ օգուտ և սրբիտի շահ ընծայեցէ արդեօք ուսումն և գիտութեան և թէ չիցէ հիմնեալ ի փրկուէտ երկիր Տեառն: Այլնչ ամենին՝ այլ փրկանակ բարեաց՝ մեծամեծ շարեաց կացցէ շարժաւթ: զի քանի շարք ոչ յառաջ պայցին յայնպիսի առնէ, որոյ թեպէտ միտք և խորհուրդ ի բարձունս ուսմանց և գիտութեանց խոյանայցեն, այլ չիցէ երբեք ի սրտի նորա նշոյլ ինչ երկիր Տեառն: և գործ զամբարշտի յանձն ցուցանիցէ: Առաջնորդ է նա և կարագիտ ամբարեաց, ամենայն խորանակութեանց և բոլորութեանց պատճառ: նա ինքն զնկեր ընդ ընկեր, զեղբայր ընդ եղբայր ի վեր և ի վեգ քրդուէ, հակառակութիւն և գիտութեան ի մէջ համակրօն եղբայր յարացանէ, զաղանդս կցկցէ, և ուր հանգստութեան թագ կապէ՝ անդ ի վրդովումն գրգռէ զամենեւին, վերադարձութիւն ողբամիտ մարդկան յուզէ, աղամասուկ ամէ ի վերայ, միշտ ի խնդիր ընին և հնարս հայթայթմանց հնարէ՝ եթէ որով օրինակաւ կարողցէ լարս որդ գայթից մեքենայել յոստ տգիտաց, և ի ծուղակս ձգել, և զուշ և զուրուշ մեղել գիւրահաւան

ժողովրդեան: Եւ զի է ինձ մի առ մի կարգել և ի թիւ և ի համար արկանել զոր ի նմանէ յառաջ գան շարք: Այս սր տգիտ և բրեխուր զմի յայցանէ զօրեցէ առնել, նախ զի չաւէ կար և զօրութիւն իւր, երկրորդ՝ զի ոչ ժայն երբեք յայցալիս ինչ ձեռնեցից լինել: Հաւայս է որ յանի տեղի ի բերանս առակին եթէ կործանումն և աւեր աշխարհիս ի գիտեց և յուսումնական անձանց նիւթացի, թեպէտեւ յանգէտս և տարապարտուց բամբասեն, թարմատար ձգ ձգ են և անարգեն զուսումն ոչինչ գիտելով զաղետիցս սկզբնապատճառ: Օրն ընդ անհեթեթ վարս հանձարեղի ուրուք և բարգաւաճելոյ յուսմունք ի զարմանս գրաւեալ յապուշ կրթիս, ումարդ, թէ զմարդ ժպրհեցաւ այսպիսի ինչ գործել, զոր չէր անկ և սրաշաճ նմա գործել, զի նա այնպիսի հրահանգեալ է յուսմունք գիտութեանց: Այլ աղայեմ ընդ այն կարի ի հիացումն ըմբռնիր, զի զոր ուղ գիտուն ասես, ոչ և թէ գիտուն, այլ բան զտգէտս տգիտացոյն ևս է: գաստիարակել ցաւ, այն և ընդ հրահանգս ել նա ուսմանց և գիտութեանց, և կարի տեղեակ և ներկուգիտաւ ի նոստ, և քաջանուն և երեւելի հանդիսացաւ յամենեւին: այլ աւաղ, զի որ յաւէտ պիտանեգոյն ուսումն էր քայն ոչ փոյթ յանձին

խալիք) և հակամէտ յոյժ եւրոպական օգտաւար սովորութեանց :

Քաղաքիս սուրբ Ստեփանոսի գերեզմանի առջեւ կերտաց հարցաքննութիւնը անցեալ ամսոյ 24-ին կիրակի օրը սկսաւ ի ներկայութեան գերապատիւ հոգեւոր Առաջնորդին մերոյ սրբազան Պօղոս արքեպիսկոպոսին, ազգային մի ծարդոյ հոգեւորաւոր, ուսումնականաց և ուրիշ ուսումնասէր բազմութեան Հայոց : Երբ օրը քրիստոնէական վարդապետութեան, Հայոց պատմութեան, հայկաբանութեան և աշխարհագրութեան վրայօր հարցաքննութիւնը եղաւ, ու հայերէն երկու ծառ կարդացուեցաւ, որոցմէ մէկը առաջադրուեց թերթիս Բանասիրականին մէջ քրտնէմք : Բոլոր ժողովը մեծապէս գոհ եղաւ աշակերտաց արժանաւոր և համարձակ պատասխանատուութենէն :

Հետեւեալ օրերը, երկու շաբթիկն օրհասեալ մինչև հինգշաբթի տաճիկերէն, գաղղիարէն, անգլիարէն և յունարէն լեզուաց վրայօր քննութեան : որոց մէջ աշակերտները ըստ կարի յառաջընթացէն : Իսկ հինգշաբթի օրը, այսինքն յունարէն 28-ին, որ սրբոց թարգմանչացն մերոց Սահակոյ և Ստեփանոս տոմարութիւններէն : սուրբ Առաքելի եկեղեցւոյն մէջ հանդիսութեամբ պատարագ և պաշտօն մատուցաւ : որուն լրջմտեղէն ետեւ պատարագիչ քահանայն, ընկերութեամբ միւս քահանայից և կղերիկոց սուրբ Ստեփանոսի գերեզմանի վրայ քահանայն, որ զինի գոհարանական երգեր կարդացուեցաւ, յառաջագոյն աշակերտներէն երկու հոգի մէկմէկ ծառ կարդացին ի յիշատակ բարեբարութեանց սրբոց թարգմանչացն մերոց, երկրորդ ի ուսումնասիրչացն Հայոց :

Յիշեալ դպրոցին պարգեւաբաշխութեան հանդէսը յունարէն ի ներկայ կէսօրէն ետեւ փառաւորապէս կատարեցաւ : ուր ներկայ էին բաց ի գերապատիւ մեր սրբազան Առաջնորդէն, ազգային գլխավորներէն և բազմութիւն ժողովուրդէն, նաև բաղադրական կառավարութեան քանի մը գլխավոր անդամները՝ այսինքն մեծաշուք թէրթիւ պաշտ գառնէ Սէնտիմէտ Ալի օղան, Սեւէմյան պէյը և քանի մը էֆէնտիկեր : այլև օսմանեան պատերազմական նաւուն հրամանատարը, մարաշի տիկիններ և քահանայիս Կաթողիկոսի ընդհանուր հիւպատոս մօսիւ Ռիշիւր և քանի մը պատուաւոր Յոյներ : Աստուծաբանին յարգոյ հոգաբարձուները և հայկաբանութեան բարեջան գլխավոր վարժապետը ամեն հարկաւոր պատրաստութիւնները ի գործ դրած էին այս ազգային հանդէսը պատկանելի և միանգամայն փառաւոր ընելու համար : Կարոցին մեծ արահը արժանաւոր կերպիւ զարդարուած էր, որուն ծախատը կրտսէր նուէր կայսերական ոսկեգոծ թուրա նշանը միտելի ձիւղերով և ծաղիկներով պսակեալ, և երկու կողմը սրբոց թարգմանչաց պատկերները դրուած :

Կալաւ ուսմանը, զուսումնասիրման ծրագրութեան : Օրինչ ընդհատ ի բնական կուրէն իցէ այն պիտի : նա՞ քան զայն իսկ թշուառագոյն գտանիք զի թէպէտ կոյր զրկուէ ի ծառագոյնից արեւգական, այլ խոստովանի ևս եթէ արեւգակն իւր ու սեպհական պայծառութեամբ լուսաւորէ զհամբարէն տիեզերս, իսկ աս ի գիտութիւն իւր յուսացեալ և կուրացեալ իմն մոռնալ ընդդէմ ճշմարտութեան բարբառնէ : զի յուսացեալ է ի անտիւս, և խօսի զունայնութիւն : (Լսայ. 38 : 4) և զաս ի յերկնայն ընկալեալ շնորհս, ոչինչ խղճ ընդդէմ երկնաց անձն ի կիր :

Իթէ ուսումն գիտութեանց առեալ զմեզան գտին ի գեղաբողոք հասակի անդր քան զանձուկ կողար ամաց մերոց ի բացարձակ և յերկարաճիք դարս յաճեցուցանէ, և անդէն յանտիական տիւր բազում իրոց կիրթ և տեղեակ առնէ : որչափ յաւէտ իրողաւորութեանն ուսումն ի ծաղիկ և ի տիեզէ հասակի յորդորէ խրատէ զմեզ ի բոց կալ ի շարութեանց, հեռաւնալ ի յունի ընկերաց, նաւաճել զանհեղեք բաբա յաղթել անգոր սպ կրից, և զչաղաց երթալ զհետ առաքինի նախնաց մերոց : Եւրա երանելի է այնպիսին որ զայս սովորայն ճշիւ գտակաւ կապարեւ ջան դնէ : բարգաւաճին ընծիւղին ի նմա :

էին : Սեն գրասեղանի մը վրայ աշակերտաց զանազան աշխատութիւնները կրտսնուէին, թէ հայերէն և թէ ռուսէ լեզուաւ : որոց մէջ մասնաւոր նշանակութեան արժանի է Տէտէեան պարոն Տիգրան Յարութիւնին ջնաճ հայերէն աշխարհագրական տախտակները :

Պարգեւաբաշխութեան հանդէսը բացուեցաւ մի հափտաւ Ստեփանոս նուիրեալ ուսմանուր բարեմաղթութեամբ մը, զոր ջնաճ էր ուսումնաբանին յառաջագոյն աշակերտներէն արարն Սիւրբատ Վարդիլը, որդեգիր Տատեան մեծապատիւ Առաքել Սիսակ աղային, և զոր ամպիւնին վրայէն բերան կարդաց խիստ աշխոյժ ոգւով : և երբոր «Կեցցէ Ստեփան Վարդիլ Սէնտիմէտ Վարդիլ» կրտսէր բոլոր հաճութեանները ծախաւորութեամբ և ջերմեանով թերթիս երկնցին նշոյն բարեմաղթութիւնը : Յետ այնորից համառօտ հարցաքննութիւն մը եղաւ հայերէն լեզուաւ աշխարհագրութեան վրայօր : Հայկերէնները ընելու եցան նաև տաճիկերէն մէջ, և յունարէն լեզուաւ համառօտ կատակերգութիւն մը ներկայացուցին, որ խիստ հաճելի եղաւ ունկնդրաց : Եւրոպական նուագաճառաց դաս մը ժամանակ տաճիկական գեղեցիկ եղանակներ կրնուագէին հանդիսականաց ու շարութիւնը շարունակ հարցաքննութեամբ չարնեցնելու համար :

Վերջինի վրայէն նաև զանազան լեզուաւ, այսինքն տաճիկերէն, գաղղիարէն, անգլիարէն և յունարէն ծառեր զրոյցուեցան : որոց մէջ մեծ երախտագիտութեամբ և օրհնութեամբ յիշուած է մի հափտաւ առաջագոյն Ստեփանոս անունը, նմանապէս անոր իմաստուն և ուսումնասէր կառավարութեան ընթացքը :

Ստեփանոս զմիւս առաջի յորդոյ պարոն Ստեփանոս ևս, որ Փարիզի Ստեփանոսի գերեզմանի յառաջագոյն աշակերտներէն մէկն է, պատուական տոնակատարութիւն մը ըրաւ գաղղիարէն լեզուաւ, յորդոյն զգարոցին աշակերտները յունարէն լեզուաւ, և յառաջ բերելով գիտութիւններէ ծագած և ծագելու ոգւային բարիքը :

Երջապէս յառաջագոյն աշակերտները դարձեալ պատկոյր և զանազան օգտակար գործերով վարձատրուեցան, որոց մէջ խիստ արժանաւորաց անունները յոճարովիտ կրնանակ մը այս տեղ իւր նշան յարգանաց նուիրեալ իրենց բարի վարուէրը և գովելի աշխատասիրութեանցը և միանգամայն ի նախնաճառութիւն իրենց աշակերտակցացը :

Պարոն Օլարմայր Ստեփան Մաքէհիցի :
՝ Տիգրան Յարութիւն (Յօհ. Տէտէեան) :
՝ Ստեփանոս Հալեպլեան :
՝ Վահան (Յօհաննէս Սիմոնեան) :
՝ Սեփա Ստեփան Սարգսեան :
՝ Սիւրբատ Վարդիլ Նիկոմիդացի :
՝ Մարիգին (Յօհաննէս Տ. Կարապետեան) :
՝ Սարգիս Հալեպլեան :

Ի ձիւղ և ի խակ տիւր ոստք շնախարհիկ առաքելութեանց :

Օրինչ է թէ արհամարհեմ զուսումն և գիտութիւն և բիծս դնել ի մտի ունիմ սրոց հետեւինն ուսման, այլ հակիրճ բանիւք ի յուշ անձն թէ ըզմալ իմն է վի հաստատեալ իցէ ի վերայ լրտաւորապէսութեան, որ հիմն է ամենայն ուսմանց և գիտութեանց, արահետ պողոտայ առաքելական, աղբիւր բարեաց, նեցուկ ամբարան թշուառացից, և կարեւորագոյն քան զամենայն ուսման և գիտելի գիտութիւնս :

Յաճեցուց արժամ զմիտ մեր յանցեալ ժամանակ, և տեսցուց քամ մի թէ երբ ծագեցաւ քրտնաւորութիւն Հայոց, և երբ ծագեցաւ յարապակեալ ազգի ուսումն գիտութեանց : ոչ ապաքին մինչ լրտաւորապէսութեանն ոգի ի համբարէն Հայաստան սփռեցաւ : որ ջերմ սիրտ ոչ յայնիմ և յայնիմ կայցէ մինչ ի յուշ անձն թէ որով եղանակաւ մեծ ծին զայն ի Հայաստան մեր երանելիք : որոց արգեօք եռանդուն աշխոյժ սրտի ոչ զարթնուցու ի լուր յոգնաւոր անքնութեանց բարեբարաց մերոց : որք այնքան յառաքելական վարս յառաջընթաց զարգացեալ լցեալ էին շնորհօք Հոգւոյն սրբոյ, և տեսեալ զարդիս թորգոմայ ի դրունս օտարաց գեղեցեալ յա :

Կրկերջացնեմք այս մեր յօդուածը, որ հարկաւոր էր երկար եղաւ : Եւրոպական մտերմ շնորհակալութիւնը յայտնելով Ստեփանոսի գերեզմանի յարգոյ հոգաբարձուաց, այսինքն Քեօլեան մահտեփի (Յարութիւն) աղային և Պերդամացի մահտեփի Վրդար աղային, նմանապէս ուսումնասիրին ներքին կարգադր և գլխավոր վարժապետ Փալաղեան պարոն Ս. Վարդէան պատուելին :

Ի երկրալի սրտիւ կրտսնեմք որ Ստեփանոս հոգեւոր դպրոցին աշակերտները բարենախանձ սեւով կըշարունակեն Բարապաւան անուն իրենց ամական պատուական տեղաւորին հրատարակութիւնը : որուն մէջ ծաղկաբաղ կրտսնին միշտ բարոյական և օգտակար թարգմանութիւններ, անտեսական և ուսումնական տեղեկութիւններ, չափաբերական գեղեցիկ գրուածներ, ազգային լուրեր, առակներ, և այլն :

Եւրոպական տեղաւորի մը անընդհատ շարունակութիւնը անտարակոյս մեծ պատիւ կրնէ սուրբ Ստեփանոսի գերեզմանին և միանգամայն աշակերտաց նախնաճառութիւնը շարժելով, անոնց ևս առաւել յառաջադիմութեանը պատճառ պիտի ըլլայ : Աստի երկրալի վրայ թէ ամեն ճշմարիտ ազգայնէր կրպարտաւորի նպաստամատոյց ըլլալ այս օրինակ ազգագրուտ հրատարակութեան մը՝ անորմարելով մէկ կամաւելի օրինակաց : մանաւանդ որ անոր տարեկան գինը խիստ աժան է, այսինքն 20 դրուոյն :

Եւրոպական Ստեփանոսի Ստեփանոս երեւելի յոյն բանաստեղծը ժամանակէ մը հետեւ Օլարմայր գտնուելով, (որ ինչպէս յայտնի է, Վնդիւր պաշտպանութեան տակ եղած Յունական կղզիներէն մէկն է) մօտ օրերս Ստեփանոս լրագրաց մէկուն երկար նամակ մը գրած է, որուն մէջէն հետեւեալ յօդուածները թարգմանելով կըհրատարակեմք : որոնք յայտնի կըցուցնեն թէ ինչ ցառակն վիճակի մէջ կըգտնուին Յունաստանի բնակիչները :

« Եւրոպական կառավարութիւնը ոչ ուղղակի և ոչ անուղղակի օրէնքը ոտքի տակ չառաւ : ոչ երբեք ապականեց զպաշտօնականները : . . . Եւ մեք սահմանադրական տեղութիւն կըկոչուինք . . . Երեկ այս քաղաքիս ջրս կողմը պարտելով, ամեն տեղանայ պատուական այրիներ, ձիւթներ, ոսկի գոյն ցորենի հասկեր, բառաջուկներ աղոր ջնուած ճանապարհներ, և մաքուր ու պայծառ գեղեր, ուստի ինքզինքս յրանելոց կղզիներուն մէկուն մէջ կարծեցի . . . Ինչ ապահովութիւն, որչափ յարգ և համարում ունին թէ քաղաքացիք և թէ կառավարութիւնը անշարժ ստացուած իրաւանց վրայ : Եւրոպական երկրները երջանկութեամբ Վնդիւրաց իշխանութեանը ներքեւ և բաղդատելով զայն մեր թշուառութեանը հետ՝ որ ազգային

զազ ուսմանց, ի խղճ հարան և ոչ յինչ խնայելին, ոչ յերկս ոչ ի վաստակաւ և ոչ յաղթան մշտամուրեւս ի լուսաւորութիւն լրջանագեան գրոհի, նկատեցան մեծաձիգն փութով ի գիւտ Հայերէն տառից, և ի բաղձալին իւրեանց ժամանեալ, ուսումնասիրան կառուցին ի գաւառական և համագի մանկանց, գեղեցեցին նաւագային, և զՀայաստանեայց անտեղեկը զաւանութիւն լրտաւորապէս բարբառ ի նամակի հարեալ ամենեցուն ուսուցին մտադիւր, որով ոգիտութեանն իսաւար ի տանէս թորգոմայ հալածական փարստեցաւ ի բաց, և ծագեցաւ անդէն գիտութեան և լրտաւորապէսութեան արգիւն լուսաւորում :

Հասցաւ, բաժնի տեղով, և բարեւոր ի վերայ հասանելով թէ ի զուր վաստակիմք, յու միշտ զժամանակ մեր ծախմք եթէ ամենայն ուսմանը մեր ջիցեն ի բարեպաշտութեան հաստատեալ, գուռ գիցուք, եղբարք, որչափ գուցէ ի մեզ կարեւորութիւն ընդ կարեւոր ուսման և զլրտաւորապէսութիւն լրտալ, մանաւանդ թէ նախնաճառ ծար ընտրել զայն բան զամենայն ինչ, անջնջ ի մտի ունելով ցանգ՝ եթէ Վնդիւր իմաստութիւն երկրա Տեառն է :

լու համար քանզի երբեք կորոշ պիտի չըլլայ Վաղդիայի լէմն զօրապետը շատ զայրացեալ կերևի . և թէպէտ բնութեամբ բարեմիտ է , սակայն յայտնապէս զրուցեց թէ շուտով պիտի ստիպուի խիստ օրինակներ տալու :

Օսէրլախի Ռոման Լրագիրը իւր թերթին մէջ որ 'ի 5-17 յունիսի կը ծանուցանէ թէ պարոն Լվանձէ լիւթի , որ սրբազան խորհրդոյն (սաբրէ բնիւ-լիթ) գիւտնադ պիտի էր , խարդախութիւն սպանուեցաւ : Արեւիկայ օրինակ սպանուած թիւն ներ միշտ անպակաս են :

— ԳԵՐՄԱՆԻԱ —

ԳԵՐՄԱՆԻԱ : Գերմանական դաշնաւորութեան գործերը տակաւին այնպէս 'ի կախ կը մնան : Լատարիոյ կառավարութիւնը կը շարունակէ միշտ իւր պահանջները , որոնցից իւր բոլոր նահանգներով Գերմանական դաշնաւորութիւն մէջ մտնէ և իւր իրաւունք յառաջ կը բերէ թէ Բրուքլին տէրութիւնն ալ Գերմանական չեղած իւր նա հանգնէր , առկէց երեք տարի յառաջ յիշեալ դաշնաւորութեան մէջ խոթեց : Աւստի առայժմ խօսք կը լլայ , թէ Բրուքլին ևս նոյն նահանգները պիտի պարտաւորի Գերմանական դաշնաւորութեան մէջն հանել : Բայց այս տէրութիւնը յօժարամիտ կընդունի իրեն եղած այս առաջարկութիւնը . հետեւաբար դժուար պիտի ըլլայ Լատարիոյ կառավարութիւնը , որ կարողանայ ինքը մինակ յառաջ տանիլ իւր պահանջները :

Սինգլ ցայսօր չէր կարծուէր թէ Գերմանական դաշնաւորութեան ժողովը ուղղակի սղդեցութիւն մը ունենալ ուղէ Գերմանիոյ մասնաւոր վիճակաց օրենսդրութեանը վրայ . սակայն Լաւիլի ար Լա օրագիրը կիմացունէ մեզ այժմ թէ տպագրութեան օրէնքը ամէն վիճակաց մէջ ընդհանուր կանոնաց տակ պիտի դրուի , մանաւանդ պիտի վիճակաց վերաբերեալները . քանզի մեծ վիճակաց մէջ այժմեան օրենսդրութիւնը բաւական է ցանկացեալ նպատակը ձեռք բերելու :

ՍԱՐՏԵՆԻԱ : Դուրեն 6 Յուլիսի ըստ նոր տուած մարի : Լրհատարտեան թէ Տէֆորէսթա երեւելի փաստաբանը , որ ազգային երեսփոխան է ու չափաւորեալ ազատասիրական կուտակ ցութեան կը վերաբերի , արգարութեան և շնորհաց պաշտօնեայ պիտի դրուի :

— Հռչակաւոր Գերմանիոյ Մամիանին այս օրերս ընկալած 'ի կառավարութեան ' Սարտենիայի քաղաքացիութեան հրամանագիրը . զոր յանձնեց իրեն եկամտից պաշտօնեայ Տը Վալուր կոմսը , և միանգամայն ճաշի հրաւիրեց զինքը :

— Սարտենիոյ նաւատորմից չորս կտոր նաւերէ բաղկացեալ , ամսոյս 1ին մեկնեցաւ կըթու թեան ճանապարհորդութիւն մը ընելու համար : Քանի մը ուրիշ նաւեր ալ կը պատրաստուին դուրս ելլելու . ուստի ոմանք կըտարակուսին թէ կըթու թիւնը պատճառանք մըն է :

— Եթեմանատուներէն միւրոն Ֆրանքի ազգային փոխառութիւնը յաջողութեամբ լըմացաւ 'ի 1 սեպտեմբերին 5 տոկոսով , և հարիւր Ֆրանքի պարտամուհրհակի տեղ 85 Ֆրանք ընդունելով :

ԲՈՐԹՈՒԿԱԼ : Ի իզպնա , 11-23 Յունիսի :

Հասարակաց հանգստութիւնը մինչև ցայսօր չկորոնցեալ այս տէրութեան մէջ . այլ ընդհա կառակն բարեկարգութիւնը կը շարունակուի միշտ որչափ որ կարելի է այսպիսի յեղափոխական պաշտպանի մէջ : Կերեւի թէ զօրապետ Սալոման հան խոհեմութեամբ վարուելով՝ կաշխատի միշտ զաւանդան կուտակ ցութեանց քաղաքական կիւբերը զսպելու . և մինչև ցայսօր , ինչպէս կըտեսնուի , իւր ջանքը ասորդիւն չեղաւ :

Բնորութեան նոր օրէնքը արդէն հրատարակեցաւ և ազգային երեսփոխանաց ժողովը նոյեմբերի 3-15ին գումարուեալ համար հրաման ելաւ :

ՔԱՆԱԿԱՆ ԵՆԻՐԻ

Չիւստիա , 6 Յուլիսի :

Երբեք չիտայ ժողովրդեան դժբաղդ վիճակին վրայը ընդարձակ տեղեկութիւններ տալ . ցաք այս օրերս : Կերեւի թէ մեր համազգի եղբայրքը շատ նեղութիւն կը կրեն Պարսիկներէն

յիշեալ քաղաքին մէջ 'ի պատճառս աղետալի անխնայութեանը որ կրտիւնէ այն կողմերը : Ի վերայ այս անխնայի անխնայութեան մեհափառ Հաշը , որ այժմ Կիւսհան հասած պիտի ըլլայ , մարդասիրական ոգիէ շարժեալ՝ Երբեք զայն բաւականութեամբ պիտի հաստատէ , և ապահովութիւն ու հանգստութիւն շնորհելով հայրազուն բնակաց , պիտի միանձնեմք վեհանաճար և պիտի պաշտպանէ զանոնք ընդդէմ բռնութեանց և աշխուժութեանց խառնիճալուն ժողովրդեան , և քանի մը անարժան քաղաքական պաշտօնատարաց :

(Գոստափառ Հաշը , որուն ուղեկից են իւր արքունիքը և Լաւրայի տէրութեանց զեապանները , բոլոր ամառը Կիւսհան պիտի անցունէ :

— Վաղարէի մարտնոյցին վերադառնալ ժեմալը : Ինչպիսիք էին տիրոջ այսօրերս Վաղարէի պատիճան ընկալաւ օգոստոսի 10ին լըմանէն :

— Երբեքի սուրհանգիւղ անցեալ շաբթու գողերու հանդիպելէ ' թիւրէ գիւղաքաղաքին երեք ժամ մնացած . բայց բարեբաղդութեամբ աւանդ ձեռքէն ազատելով Երբեք վերադարձեր է՝ առանց մնաս մը հասցնելու իւր բազմեղանց մեծ գումար դրամոյր , զոր Երբեք կը կրկնէ :

— Հռոմէական պատուաւոր գերդատարի վերաբերեալ անձ մը , որուն վրայ ժամանակէ մը 'ի վեր խնդարութեան նշաններ կըտեսնուէր , անցեալ շաբթու իւր տանը երկրորդ դասիկներին պատուհանէն կէս գիշերին մօտ ինքընքը վարձեղով զլուխը չարաչար ջախջախեցաւ , և քանի մը ժամէն ետեւ մեռաւ :

— Երեկ ցաւալի գիւղաւանդ մը անգղիացի երիտասարդին մէկը հրացանով յոյն նաւակաւար մը սպանեց :

— Մէյրիէն կըզրեն թէ յունիսի 27ին օրը երկրաշարժութեան նոր ցնցում մը պատահեց : Երբեք քաղաքը , բայց մեծ վնաս մը չէ ըրեր :

— Բեդրապուրէն կըզրեն թէ , Ռուսաստանի Երբեքի քաղաքը մայիսի 17ին ահագին հրկիզութիւն մը պատահելով , ամբողջ մեծագոյն մասը հրաշարակ եղեր է :

— Կոստանդնուպոլսէն յուլիսի 2ին կըզրեն :

« Երբեք մը հետեւ ոստիկանութիւնը իմացած էր որ կեղծ դրամ շնորհ (զաւարդան) չարաչոր՝ անձանց բազմութիւն ընկերութիւն մը մայրաքաղաքիս մէջ 'ի գործ կըզենէ իրենց այս գոտապարտեղի ճարտարութիւնը . ուստի ժամանակէ մը 'ի վեր անոնց ետեւը ըլլալով , վերջապէս այս օրերս յաջողեցաւ գտնելու անոնց գործատուներ , ուր կըզենէին սինադ բոշմէ հիւրաբանները թաքնու , գաղափարաց և կէս գաղափարաց , և այլն : Ստիկանութիւնը այս խորհրդատուներէն մէկ բանին բռնեց , նմանապէս ձեռք ձգեց բոլոր գործիները . որով կըզենէին այս կեղծ դրամները :

« Մօսկա Կրամլին , որ անցեալները մայրաքաղաքիս Հոլանտիոյ գեապանտան առաջին թարգման և տեսնադպիր անուանեցաւ իւր կառավարութեան , երէկ աւստրիական շոգենաւով հասաւ 'ի Կոստանդնուպոլս » :

— Տիւրքիէն կըզրեն մեզ :

« Գոստափառ Ռուսաց Թագաւոր Կայսրը՝ միջնորդութեամբ Կովկասու փոխարքային պայաւարարեց Վրաստանի իշխանին , բարեհաճեցաւ մայրութեան անտիճան շնորհելու գերազնիւ աղա Օպարիայի (3) . Հաջողեցանց ապակտի , փոխանակ իւր հաւատարիմ ծառայութեանը » :

Հայտնի է որ յիշեալ գերազնիւ աղա Օպարայի բեռնորդի է վեհափայլ սրբաշնորհութեան Երբեք Կաթուղիկոսին ամենայն Հայոց :

Թրքեստի շոգենաւով , որ երէկ հասաւ , հետեւեալ նորագոյն լուրերը ընկալաւ :

ԼՈՒՏՈՒՆ : 4 Յուլիսի ըստ նոր տուած մարի : Վագային երեսփոխանաց ժողովոյն մէջ որ 'ի 1 ամսոյս , Պէնտֆոր մարքեզը առաջարկութիւն մը ըրաւ , որ Երբեքի եկեղեցւոյն կացութեանը վրայօք յայտարարութիւն մը ըլլայ թագաւորին , ալլա չելով զի , որի Կահափառութիւնը 'ի գործ դնել հարկաւոր անօրէնութիւնները , որպէսզի աւելի գործունէութեամբ հոգ տարուի ժողովրդեան հոգեւոր կարօտութեանցը վրայ : Երբեք առաջարկութիւնը , երկար վիճաբանութիւններէ ետեւ , ընդունուեցաւ :

— Համաշխարհական ցոյցին սքանչելիքը ևս առաւել շատցնելու համար , երկու բան ևս բերուեցաւ այս օրերս Հայո Բարբի Երբեքի մէջ : Երբեքի շքեղափայլ տուփ մըն է կանանց զարդուցը վերաբերեալ (Թուալէթ) , որ Վերեկէն մի սրբաւան յուրակեցաւ , և երկրորդը՝ սեպտեմբերի մեծ աղամանդ մըն է Պարսիկայի Վահիա քաղաքէն եկած , որ 350 դրամ կը կշռէ :

— Հրեաներուն՝ խորհրդանոցին անդամ ըլլալու առաջարկութիւնը ընդունուեցաւ պատգամաւորաց ժողովոյն մէջ , և միտար Կոստանդնուպոլսէն Կրեկոսի թագաւորին կողմէնէ երեսփոխան ընտրուեցաւ՝ ընտրուաց ժողովոյն խիստ մեծագոյն մասին հաճութեամբ :

ՓԱՐԻՋ : 4 Յուլիսի ըստ նոր տուած մարի : Կըթու թիւն Լատարիոյ տէրութիւնը Վաղդիոյ տէրութեան հետ միացեալ է սուրբ Երուսաղէմի տընտիկան տեղեաց խնդրոյն վրայօք . և կը հաստատուի թէ Կոստանդնուպոլսոյ նախորդ դեսպան Սթուրմերի կոմսին ճանապարհորդութիւնը 'ի Փարիզէն 'ի 1 սեպտեմբերիս խնդրոյն հետ յարաբերութիւն ունի :

— Հասարակապետութեան Վահերէցը՝ ընկերութեամբ քանի մը պաշտօնատարաց ամսոյս 1ին Դուր գնաց և անկէց 'ի Լուաթիէ , որպէսզի այս քաղաքէն մինչև 'ի Դուր նոր շինուած երկաթուղւոյն բացուելուն հանդիպին ներկայ գտնուի : Երբեք Լուաթիէ Լուի Կարպէնը տոնախօսութիւն մը ըրեր է , յորդորելով զհասարակութիւնը որ վստահութիւն ունենան Վաղդիոյ ազգապային վրայ . և այլն : Բայց կըսուի թէ ժողովուրդը ամենեւին համակրական յայտարարութիւն մը չէ ցուցուցեր Վահերէցին այլ ընդհանուր ցոյցով թէ մը ընդունենք ևս զինքը այս ճանապարհորդութեան մէջ :

ՔԱՆԱԿԱՆ ԵՆԻՐԻ

Չիւստիա , 6 Յուլիսի :

Երբ վերջին թիւէն ետեւ քաղաքիս առեւտրոյն զընաւոր փոխառութիւն մը չեղաւ : Երբեք տար կողով աֆիոն վաճառեցաւ 105 դր չի չեղին : Տարեկան գինը 212-213 դր է կենդանարը : Փարս մուալ մեծ հանդարտութեան մէջ է : Պայամուլ լուի մետաքը 120/3 դր չի օխան դիւրաւաճաւ է , Չեթը կու գուի . այս օրուան արժեքը 200-205 դր է կենդանարը : Հարեանը ըստ տեսակին կը ծախուի 16-22/3 դր չի չի չի : Ղեհրին անուըն տուող չիւլ և ուրիշ ապրանքաց հետ փոխանակութեամբ կը վաճառուի : Կամպակը մեծ հանդարտութեան մէջ կը գտնուի : Կամպակը գինը 560-580 դր է հարիւր օխան : Երբեք գիւրաւաճաւ է 192-197 դր չի կենդանարը :

Բիւնայ Կրամափոխութեան :

Լուտոն 111/4 — 111/4 հինգեոցով
Կարսիլու 178-178/3
Թրքեստ 365-366

ՔԱՆԱԿԱՆ ԵՆԻՐԻ

Սիւրբ Ղեհր Ռոմէրս Երբեքի ապամանան վերաբերեալ իշխանացանէ քաղաքիս հասարակութեան , թէ շաբարի աշխատութեան և զննութեան ետեւ հանապային նոր զանգուած (խմոր) մը հնարել է արհեստական պատգաւան ախաներ ղինելու . զորոնք առանց խաչի և առանց բեւեռլու՝ ելած ախաներուն փեղը իշխան . որ բնական ապաման գործը ինքս ինքուրեւեմ կարելի է չափ , ախանին յայտնի է արհեստական ախայ ԸԼԼԼԼԸ :

Երբեք Կրամա Կրաման վրայ ելած ծախքը յիշեալ զանգուածով իշխան (Լափալմա) . որով ախան խառնուանայ և իւր պաշտօնը բնական ինքուրեւ իշխարէ :

Սիւրբ Ռոմէրս ապամանան վարդաբար Սաքա միւնիս Կրաման իշխանի . որ գաղղիական իշխարար ղգեւանոց գրապան ձօքն է :

Հրատարակիչ և տէր լրագրոյ :

Պալա Պալապալմա :

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ԱՐԵՎԵԼԱՅԻ ՍՈՑ ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ